האדם מטבעו הוא שניים

שתי עיניים מביטות באותו עולם, ומתוך שתי נקודות מבט נוצרת ראייה אחת. שתי רגליים נעות בנפרד, ובכל זאת יוצרות הליכה אחת. שתי ידיים יכולות לפעול זו לצד זו, לפעמים כל אחת בכיוון אחר, ובכל זאת שייכות לאותו גוף. כבר בגוף מסתתר אולי משהו מן המבנה האנושי: שניים שאינם בהכרח שניים, אלא שניים היוצרים אחד. אפשר לשאול אם מה שנכון לגוף נכון גם לנפש, ואם הכפילות הזאת אינה רק תכונה אנטומית אלא תכונה עמוקה של עצם היותנו בני אדם.

האדם הוא גם זה שחווה את חייו וגם זה שיכול להתבונן בעצמו כשהוא חי אותם. הוא יכול לכעוס ובאותו רגע להבחין בכעס שלו, לפחד ובתוך הפחד לשאול את עצמו ממה הוא מפחד, לרצות דבר מה ובאותו זמן להתבונן ברצון ולשאול אם הוא באמת שלו. ברגע שבו האדם מתבונן בעצמו נוצר מרחק בינו לבין עצמו. האדם אינו שקוף לעצמו. אולי זה אחד הדברים המעניינים ביותר בתודעה האנושית: האדם אינו רק חי, אלא יודע שהוא חי; אינו רק מרגיש, אלא יכול להתבונן ברגש שלו; אינו רק פועל בעולם, אלא יכול לעצור ולשאול מי הוא בתוך כל זה.

המרחק הזה בינו לבין עצמו מאפשר לו להיות לא רק מי שהוא, אלא גם מי שהוא חושב שהוא יכול להיות. ישנו האדם כפי שהוא עכשיו, על פחדיו, תשוקותיו, חולשותיו והרגליו, ולצידו קיים האדם האפשרי, זה שהוא מדמיין: האדם החזק יותר, החופשי יותר, השקט יותר, האדם שהיה רוצה להיות. מכאן נולד פער שאולי מלווה את האדם כל חייו: בין מה שישנו לבין מה שאפשר שיהיה. הוא עייף ובתוכו קיים הרצון להמשיך, הוא מפחד ובתוכו קיים הרצון שלא לפחד, הוא רוצה דבר מה ובו בזמן שואל אם מותר לו לרצות אותו. בתוך האדם מתקיימים קולות שאינם תמיד מסכימים זה עם זה.

כבר אצל אפלטון מופיעה המחשבה שהנפש אינה דבר אחד פשוט. ב"המדינה" הוא מתאר אותה כמערכת מורכבת של כוחות או חלקים שונים, שיכולים לפעול זה מול זה. האדם יכול לרצות דבר מה ובאותו זמן להתנגד לרצון הזה; להימשך לכיוון אחד ובו בזמן לעצור את עצמו. נדמה שהאחד שבתוכו אינו באמת אחד.

הכפילות הזאת אינה מתקיימת רק בנפש. גם היחס של האדם לגופו מורכב ממנה. הוא אומר "הגוף שלי", כאילו הגוף הוא גם הוא עצמו וגם משהו ששייך לו. הוא יכול להרגיש את הרעב, העייפות, הכאב והתשוקה, ובו בזמן להתבונן בכל אלה מבחוץ, כאילו הם קורים למישהו אחר. הוא חי בתוך הגוף שלו, אבל יכול גם להביט בו. מכאן עולה שאלה עתיקה: איפה בדיוק נמצא ה"אני"? האם הוא הגוף שלו, האם הוא התודעה שמתבוננת בגוף, והאם בכלל אפשר להפריד בין השניים?

אבל מה קורה כאשר השניים אינם שווים? מה קורה כאשר אחד ארוך ואחד קצר, כאשר עין אחת רואה היטב והשנייה כמעט שאינה רואה, כאשר צד אחד של הגוף חזק והצד האחר חלש? מה קורה כאשר אחד מן השניים נחשב "תקין" והשני "פגום"? אז הזוגיות כבר אינה הרמונית. אחד הופך להיות אמת המידה של האחר, והאחר נעשה זה שחסר לו משהו, זה שצריך לתקן, להשלים או לפצות עליו. מה נשאר מן האחד כאשר שניים אינם שווים?

אולי אין צורך להפריד. אולי ה"שניים" אינם שני דברים נפרדים, אלא מתח שנמצא בתוך עצם הקיום האנושי. האדם יכול להפוך את עצמו למושא של עצמו, לעמוד מול עצמו, לשפוט את עצמו, להתגעגע לעצמו, להתבייש בעצמו, לאהוב את עצמו, ולפעמים גם לא לזהות את מי שהוא רואה. הוא יכול להביט בחייו ולחשוב "זה אני", ואז לשאול כמעט באותה נשימה: "האם זה באמת אני?" עצם השאלה "מי אני?" יוצרת מרחק בין זה ששואל לבין זה שעליו הוא שואל.

ובכל זאת, למרות כל הכפילות הזאת, האדם חווה את עצמו כאחד. אולי האחדות אינה תוצאה של היעדר כפילות, אלא דווקא היכולת של כפילויות שונות להתקיים בתוך שלמות אחת. שתי עיניים יוצרות מבט אחד, שתי אוזניים מאפשרות שמיעה אחת של העולם, שתי רגליים יוצרות הליכה אחת, שתי ידיים פועלות בתוך גוף אחד. השניים אינם מבטלים זה את זה; הם מצטרפים זה לזה.

אולי זה נכון גם לנפש. האדם אינו אחד מפני שאין בו שניים, אלא מפני ששניים יכולים להתקיים בו יחד. הוא יכול להיות בו בזמן זה שחי את חייו וזה שמתבונן בהם, זה שמרגיש וזה ששואל על הרגש, זה שהוא עכשיו וזה שיכול לדמיין את עצמו אחרת. אולי האדם אינו אדם אחד שלם שמדי פעם נקרע לשניים, אלא מלכתחילה הוא שניים, והאחדות שלו נוצרת מתוך המתח שביניהם.

שתי עיניים מביטות באותו עולם, ומתוך שתי נקודות מבט נוצרת ראייה אחת. אולי כך גם האדם: לא קול אחד, לא מבט אחד, לא זהות אחת סגורה, אלא שניים שמתקיימים יחד ויוצרים את אותה ישות שאנו מכנים "אני". ואולי דווקא במרחק הקטן והבלתי ניתן לסגירה בינו לבין עצמו מתחילה האנושיות.

יעל יודקוביק
סתיו 2026

הלובי מקום לאמנות
THE LOBBY ART SPACE